



## آماده‌سازی مقیاس دینداری و ارزیابی سطوح دینداری اقشار مختلف

پیمایش «آماده‌سازی مقیاس دینداری و ارزیابی سطوح دینداری اقشار مختلف جامعه ایران (مراکز استان‌ها)» در سال ۱۳۸۷ در مؤسسه روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران انجام شد. مجری این طرح محمد خدایاری‌فرد بوده است.

### چکیده

وجود ایرادات روش‌شناختی و روان‌سنجی در تدوین ابزارهای دینداری موجود، فقدان هنجار استانی، منطقه‌ای و ملی و نبود شیوه استاندارد و وحدت رویه‌ای در اجرا و نمره‌گذاری موجب شد که هدف مطالعه حاضر تولید مقیاس استاندارد برای سنجش دینداری جامعه ایران به‌عنوان یک جامعه دیندار و مذهبی باشد. براین اساس ساختار و محتوی مقیاس سنجش دینداری مبتنی بر آیات و روایات اسلامی تعریف و تعیین شد. الگوی نظری سنجش دینداری چندمؤلفه‌ای است و براساس آن خزانه مؤلفه‌ها و سؤالات تهیه شد. طرح پژوهش حاضر توصیفی (یا غیرآزمایشی) از نوع ابزارسازی است. این تحقیق در دو مرحله انجام شد؛ مرحله اول «آماده‌سازی مقیاس دینداری» و مرحله دوم «ارزیابی سطوح اقشار جامعه ایران» بود. مرحله اول به لحاظ شیوه گردآوری داده‌ها (طرح تحقیق)، از نوع توصیفی-روش‌شناختی و مرحله دوم توصیفی-پیمایشی است. جامعه آماری تحقیق افراد ۱۹ تا ۶۰ ساله خانوارهای مسلمان ساکن در سی (۳۰) شهر مرکز استان ایران بودند که حداقل دارای تحصیلات سیکل به بالا بودند و تمایل به تکمیل پرسشنامه داشتند. هر کدام از این افراد خانوارهای معمولی مسلمان در ۳۰ شهر مرکز استان که در زمان اجرای طرح سن آنان بین ۱۹ تا ۶۰ سال بود، واحد آماری این طرح بودند. همان‌طور که ذکر شد، پژوهش حاضر در دو مرحله اجرا شد؛ مرحله آماده‌سازی مقیاس و مرحله ارزیابی. حجم کل نمونه مورد مطالعه پژوهش ۲۰۰۰۰ نفر تعیین شد. برای اجرای مطالعه آماده‌سازی نمونه‌ای معرف در حدود ۴۴۰۳ نفر براساس متغیرهای فرقه‌های مذهبی (تشیع-تسنن)، پراکندگی جغرافیایی (شمال، جنوب، غرب، شرق و مرکزی)، برخورداری محروم و زبان گویش از طریق نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نسبتی انتخاب شدند. مرحله اصلی براساس نمونه‌گیری به شیوه تصادفی طبقه‌ای نسبتی صورت گرفت و اجرای کامل ابزار سنجش روی نمونه ملی ۱۵۳۸۶ نفری انجام شد. منبع اصلی ساخت ابزار پرسشنامه سنجش دینداری حاضر، پرسشنامه‌های فرم الف و ب مطالعه خدایاری فرد و همکاران (۱۳۸۵) بود. با استفاده از ۹۳ سؤال مناسب پرسشنامه‌های قبلی و تدوین ۶۱ سؤال دیگر، در نهایت پرسشنامه‌ای با ۱۵۴ سؤال نهایی شد و در مرحله آماده‌سازی مقیاس، سؤالات به دو قسمت یک و دو تقسیم شد. پس از اجرای پرسشنامه‌های ۱ و ۲ در گروه نمونه ۴۴۰۳ نفری در ۱۲ استان کشور و تحلیل عوامل آن‌ها که ۸ مؤلفه را در هر پرسشنامه آشکار کرد، برای اجرای نهایی، هر دو پرسشنامه با هم ترکیب شدند و پرسشنامه واحدی با ۱۱۷ سؤال آماده شد. این پرسشنامه هم در جمعیت ۱۰۰ نفری مطالعه و در پایان ۱۰۵ سؤال با اضافه کردن ۵ سؤال سنجش نحوه و انمود اجتماعی فرد برای اجرا آماده شد. اجرای نهایی برای سنجش دینداری در سطح اقشار مختلف در گروه نمونه ۱۵۳۸۶ نفری در دوازده استان کشور انجام شد. یافته‌های این مرحله ضمن تأیید خصوصیات روان‌سنجی مقیاس از جمله روایی سازه، روایی ملاکی هم‌زمان دارای پایایی مناسب با روش بازآزمایی بود. سنجش دینداری در اقشار مختلف گروه نمونه نشان داد که میزان دینداری افراد زیاد است. از نظر مؤلفه‌های دینداری بالاترین نمره در مؤلفه باور و شناخت دینی و نمره کمتر در مؤلفه التزام به وظایف دینی است. مقایسه دینداری براساس خصوصیات گروه نمونه آشکار کرد که زنان از مردان، متأهلات از مجردان و افراد متولد روستا از متولدان شهری دیندارتر بودند. همچنین میزان دینداری با تحصیلات سیکل، دیپلم و درجات دانشگاهی رابطه

معکوسی داشت، اما روحانیان بالاترین نمره را نسبت به افراد داشتند. میزان دینداری با سن افراد هم رابطه مثبت داشت، یعنی با افزایش سن، دینداری هم افزایش می‌یافت. در پایان، ضمن ارائهٔ نورم‌های هنجاری بری نمرهٔ کل دینداری و مؤلفه‌های آن، یافته‌ها در پرتو نتایج مطالعات قبلی مورد بحث و نتیجه‌گیری قرار گرفت.